

AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V PRAZE

Obor: Volné umění

Autor práce: MgA. Kateřina Strach Tichá

Název disertační práce: Spiritualita v uměleckém procesu. Osobní zkušenost umělce.

Školitel: Prof. Milan Knížák, Dr.A.

Oponent: Mgr. Mgr. Kamila Němečková Ph.D

POSUDEK OPONENTA DISERTAČNÍ PRÁCE

Aktuálnost zvoleného tématu:

Autorka ve své disertační práci nahlíží svoji vlastní uměleckou tvorbu skrze teoretický koncept spirituality a zároveň přes osobní prožitkovou rovinu zachycenou při vzniku díla.

Současné převažující pojetí v psychologii nahlíží člověka jako bio-psycho-socio-spirituální bytost a spiritualita je vnímaná jako jedna ze stránek osobnosti. Spiritualita je současně proces, který odráží vnitřní hledání, potřebu autenticity, pravdivosti a spontaneity a tlačí k naplňování našich vnitřních potenciálů. Umění můžeme vnímat i jako médium naší duchovní stránky, které proniká do jiných úrovní reality. Pomocí kompozice, barev a symbolů se stává prostředníkem mezi profánní a posvátnou transcendentní realitou. Vědomý zájem o zkoumání spirituality v umění narůstá, avšak reflexe svého vlastního díla v kontextu teprve vznikající teoretické základny tématu spirituality je zatím velmi ojedinelá. Aktuálnost disertační práce Kateřiny Strach Tiché je tedy nesporná.

Formální a jazyková úprava

U formální úpravy práce chybí číselné členění do kapitol, což by umožnilo lepší přehlednost a možnost se k textu vyjádřit bez nutnosti opisování jednotlivých názvů kapitol. Práci by velmi prospělo výraznější rozčlenění a souhrnné názvy, které by oddělily prolog, úvod, teoretickou část, reflexi umělecké části a galerii děl. Samotná formální úprava jednotlivých kapitol je jasná a je již členěna poměrně přehledným způsobem. Také používání kurzívy pro text, který je osobní reflexí výrazně napomáhá orientaci v dialogu se čtenářem a ztučnění krátkých statí v reflexi umělecké části vhodně upozorňuje na klíčové momenty vzniku díla. Autorka nicméně používá kurzívu i pro další případy jako je název jednotlivých knih a jiných textů, avšak také pro pojmy, které sama pokládá za hodné zvýraznění nebo odlišení což není ani jednotné a ani není vždy nutné a textu tato nesourodost a zahlcení kurzívou v ostatních zmiňovaných případech neprospívá. Jazyková úroveň je dostatečná, práce je napsaná srozumitelným, jasným a vstřícným způsobem a může jí porozumět i čtenář, který není odborníkem na dané téma.

Orientace práce ve zvolené oblasti a schopnost tvořivé práce s literaturou

Autorka se poměrně dobře orientuje v literatuře, která je v českém prostředí dostupná a je schopná množství poznatků a osobních postřehů utřídit a vyhodnotit pro potřeby své práce. Fenomén spirituality nemá zatím dostatečnou ukotvenost v odborné literatuře, a tak je pochopitelné, že v některých závěrech došlo k nepřesnostem nebo chybným vyzněním. Jako např.:

- na straně 20 v poznámce pod čarou č. 20, kde autorka uvádí, že víra v darwinismus, který v 19. století otrásl náboženským chápáním stvoření světa je exemplárním příkladem nenáboženské spirituality. V upřesnění by se zde vyžadovalo podotknout, že se jedná o tzv. kryptoreligiozitu, tedy o projev skrytého zbožštění. Spiritualita obecně jako naše duchovní stránka může být skutečně popřená, negativní nebo destruktivní, avšak sám koncept nenáboženské spirituality se spíše vztahuje na spiritualitu neinstitucionalizovanou tedy spiritualitu, která je vědomě a spíše pozitivně prožívaná, avšak není prožívaná v kontextu náboženských institucí. Nepřesnost je jen v poznámce pod čarou, v samotném textu na str. 20 autorka správně označuje kromě jiných atributů i vyznávání nenáboženské ideologie pouze termínem spiritualita.

- na straně 33 a v další samostatné kapitole pracuje autorka s pojmem New Age, který byl zaužívaný v minulém století, avšak který ztratil na své aktuálnosti, postupně získal pejorativní nádech a dnes se již v odbornějším textu neužívá. V českém prostředí ho sice stále můžeme najít u religionisty Zdeňka Vojtíška, který tuto proměnu ve svém díle nezreflektoval, nicméně termín New Age nahradil širěji pojímaný pojem nenáboženská spiritualita nebo jednoduše spiritualita. Společným znakem New Age v minulém století bylo očekávání příchodu nové epochy lidstva do věku Vodnáře. Avšak zařazovat dnešní proud nenáboženské spirituality i přes mnohé projevy povrchnosti a komercializace pod tyto a další společné fenomény, jako „vše je možné“ a „vše je pravda, pokud to tak cítíš“ nebo tvrzení, že původcem posvátné autority již není jediný nedosažitelný Bůh, nýbrž člověk a jeho vnitřní hlas by bylo nedorozuměním a nepochopením rozsáhlosti a skutečně hlubokého hledání určité části společnosti, samotného fenoménu nenáboženské spirituality a postmaterialisticky orientované vědy.

Poměrně rozsáhlá literatura, se kterou autorka pracuje zachycuje skutečný živý zájem o dané téma a dokladuje schopnost nejen samotné práce s textem ale i širší inspiraci. Orientace ve zvolené oblasti je i přes některé nepřesnosti z hlediska odbornosti dostačující.

Metody a způsob zpracování práce:

Práce začíná prologem, kterým uvádí čtenáře do samotného procesu vzniku díla, původního plánu, nejistot a osobních peripetií v kontextu společenských a kulturních tlaků současné doby. V úvodu se autorka zamýšlí nad dílem umělce a jeho schopností zachytit univerzální zkušenost člověka a předat uměleckou formou ucelenější obraz skutečnosti. A zároveň dává důraz na slova, která dokážou v naší racionální době zpřístupnit s vědomím limitů použité symboly a spirituální pozadí díla. Kapitola Osobní východiska práce nepřiznaně navazuje na prolog a zároveň uvádí téma spirituality, které autorka rozvine v další kapitole.

Teoretický úvod do tématu spirituality, který má několik kapitol je nejslabší částí celé práce, zejména kvůli zkreslení aktuálního dění na poli nenáboženské spirituality. Je to nicméně zcela pochopitelné jednak kvůli náročnosti tématu spirituality a jednak kvůli nedostatečným zdrojům v rovině literatury na české scéně. V kapitole Tvorbou o spiritualitě ke spiritualitě autorka předložila, jakým způsobem se pokoušela uchopit původní téma a dodává tak vysvětlení své změny původního záměru disertační práce. V kapitole Spiritualita v uměleckém tvůrčím procesu už volně přechází k reflexi svého díla, a tak by tato kapitola měla být spíše úvodem k vlastní reflexi díla, které na dalších 38 stranách následuje a je tak významnou částí celé práce. Samotná reflexe je hlubokou a velmi přínosnou psychologickou a duchovní sondou do práce umělce a připisují jí významnou uměleckou a teoretickou hodnotu. Galerie děl ukončuje celý text a je z hlediska zpracování práce přirozeným završením celé práce.

Charakter a úroveň umělecké práce

Dílo vykazuje konzistenci v následování hlubinného tématu spirituality a „dotek díla“, který člověka pohne a zasáhne, je i přes médium galerie v disertační práci citelný. Řemeslné

zpracování všech technik, které autorka použila je ve vysoké kvalitě a úrovni, což dosvědčují i ceny, které autorka za některá díla obdržela.

Závěr a přínos práce pro rozvoj oboru:

Autorka se v průběhu práce na disertaci odklání od původního záměru sledovat historické náboženské umění a díla současných umělců v kontextu spirituality a přesouvá těžiště na reflexi vlastní práce. Nechává čtenáře nahlédnout do niterného procesu vzniku uměleckého díla. Postup, který zvolila překračuje hranice formy disertační práce směrem k dalším literárním formám, avšak stává se strhujícím čtením zachycujícím zápas o vlastní tvůrčí autenticitu versus předem daná pravidla. V mnoha ohledech bourá zažitá měřítko disertační práce a překračuje ich-formou a celkovým vyzněním formálnost celého aktu dokončení doktorandského studia. Zavádí nečekané formy dialogu se čtenářem, který dostává podobu až deníkových záznamů či pronikavé psychologické reflexe. Práci uvádí upřímným a autentickým prologem se snahou po maximální pravdivosti a hloubce jež je zároveň zpovědí dané životní etapy a završuje epilogem ve stejném duchu. Se stejnými atributy je pojímána reflexe vlastního díla.

Skrz odvahu vystavit se kritice, která by mohla být očekávaná jednak za neobvyklou formu práce a jednak za závěrečnou řeč v epilogu, ve kterém zdůrazňuje, že ona je tím, kdo určuje pravidla a svoji disertační práci pojímá jako manifest, který legitimuje tvůrčí proces jako spirituální akt, potvrzuje opravdovost přístupu ke spiritualitě, neboť spiritualita je zároveň autentickým procesem duchovního zrání a růstu. Překračováním sama sebe, vzdáním se a přiznáním selhání v předem dané formě a metodice práce a zároveň schopností dostát nonkonformním požadavkům, které se vynoří z nitra, paradoxně plnohodnotně naplňuje téma své disertační práce, jímž je spiritualita v uměleckém procesu.

Text i dílo nabízejí řadu inspirativních podnětů a vnímám je jako přínosné pro současnou uměleckou teorii i praxi. Význam vidím zejména v živém začlenění spirituální dimenze, které prostupuje oběma částmi práce.

Disertační práce splňuje zákonné podmínky. Doporučuji k obhajobě a bude-li úspěšně obhájena, doporučuji udělení titulu Ph.D.

Námět pro diskuzi:

Vysvětlete rozpor mezi interpretací Vaší osobní a celospolečensky pojímané současné nenáboženské spirituality, kterou popisujete pod pojmem New Age ve Vašem textu. Respekt a vědomí hlubinného přínosu spirituality v tvorbě a osobním životě k oblasti spirituality ve Vašem příběhu nekoresponduje s plošnou devalvací této oblasti v celospolečenském pojetí. Pokud svoji vlastní spiritualitu berete natolik vážně, že jste schopna se jí podřídit ve své práci a textu a dojít k osvobozujícím a životně formujícím postojům, pak se ptám, odkud plyne znehodnocující přístup k současnému poli nenáboženské spirituality, který celou oblast zlehčuje a ve Vašem vyznění tedy nikomu dalšímu hlubší než povrchní přístup neumožňuje.

Datum a podpis oponenta:

21. 3. 2023

Mgr. Mgr. Kamila Němečková

